

УДК 327.353.1

Поняття регіону як актора сучасних міжнародних зв'язків

В.Г. ВЛАСОВ

Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія»,
м. Миколаїв, Україна, E-mail: vladimir_vlasov@hotmail.com**Авторське резюме**

Останнім часом регіони почали брати активну участь у встановленні міжнародних зв'язків, вирішенні міжнародних проблем, претендують на роль повноцінних суб'єктів міжнародних відносин на рівні з національними державами. Це зумовлено процесами глобалізації, регіоналізації та демократизації суспільного життя.

Поняття регіону є предметом різноманітних досліджень, політичних дискусій, міжнародних і національних нормативно-правових актів. Але поки що відсутні дослідження, які б містили у собі універсальне визначення поняття «регіон», а також точне визначення регіону як учасника міжнародних зв'язків.

Ця стаття присвячена аналізу та уточненню поняття регіону як активного учасника сучасних міжнародних зв'язків. Розглядаються найбільш поширені підходи до дослідження регіону: географічний, зовнішньополітичний, міжнародно-політичний, культурний, філософський, історичний та низка інших. Аналіз різних варіантів визначення регіону показав, що вони істотно відрізняються одне від одного і кожне з них концентрується лише на якомусь одному, часто вузькому аспекті, ігноруючи інші найважливіші характеристики. У статті показано, що надати універсальне визначення поняттю «регіон», яке б задовольнило абсолютно всіх, не є можливим. Це пояснюється тим, що зміст цього поняття дуже широкий і його визначення детерміноване лише вивченням конкретного наукового питання.

Наприкінці статті уточнюється визначення регіону як учасника міжнародних зв'язків на основі аналізу розглянутих раніше наукових підходів.

Ключові слова: міжнародні зв'язки, регіон, субнаціональний регіон, транскордонне співробітництво, район, територія, регіоналізація, глобалізація.

The concept of the region as an actor of modern international relations

V.G. VLASOV

Mykolayiv institute of law of National university «Odesa law academy», Mykolayiv, Ukraine,
E-mail: vladimir_vlasov@hotmail.com**Abstract**

Regions have begun to play an active role in the international arena, establishing new international connections, solving different local and even global problems etc. Thus regions pretend to be full participants in the international relations on a par with nation-states. All these facts are connected with the processes of globalization, regionalization and democratization of the society's life.

The concept of region is a subject of various scientific researches, political discussions, international and national legal acts. But in spite of this the universal definition of region is not yet available. Also, the definition of the region as a participant in international relations requires clarification.

Such wise the article is dedicated to analysis and specification of the concept of region as an active participant in contemporary international relations. It has a review of the most common scientific approaches concerning understanding of region concept: geographical, foreign policy, international policy, cultural, philosophical, historical and the number of others. The analysis of various variants of regions' concept has revealed that they show different aspects of it. But as a result they focus on one or several specific characteristics of region, wherein ignoring the others. That's why one of the conclusions consists in inexpediency of region's universal definition. This could be explained by a wide content of the region's concept. It is showed that the region's definition depends on the specific scientific issue.

Based on the analysis of scientific approaches the conclusion of the article contains a clarification of the region's definition as a participant of international connections.

Keywords: international relations, region, subnational region, cross-border cooperation, area, territory, regionalization, globalization.

Постановка проблеми. Сфера сучасних міжнародних відносин останнім часом зазнає істотних змін. Такі процеси, як глобалізація, демократизація, міждержавна інтеграція, науково-технічний прогрес привели не тільки до створення ефективних інститутів і норм міжнародного співробітництва, але й до розширення кола його учасників. Актуалізація таких напрямів політичного регулювання, як захист

навколишнього середовища, права людини, міграційні процеси, торгівля, забезпечення стійкого розвитку, транскордонне співробітництво тощо привела до того, що поряд з традиційними учасниками (державами і міжнародними організаціями) міжнародних відносин до вирішення зазначених питань все частіше залучаються регіони. У цьому зв'язку, однією з найбільш важливих проблем, активно обгово-

© В.Г. Власов, 2015

руваною і за кордоном, і в Україні, є визначення того, що таке регіон і як це поняття може бути концептуалізоване.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню поняття регіону присвячені роботи таких багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Серед них можна виокремити роботи І.Насирова, О. Плотнікової, О.Топчієва, Т.Безверхнюк, Б.Маннінга, Дж. Кінкайда, З.Варналія, Ю. Гладкого, М. Долішнього, А. Ландабасо, А. Макаричева, Н.Мікули, Л.Капустіної, К.Дойча, У. Ростоу, Ф. Броделя, М. Морнера, Х. Маккіндера, Е. Маркузен, К.Арві, У. Айзарда та ін. Тематика досліджень вказаних авторів охоплює різноманітні аспекти поняття регіону: від розробок з економічної статистики й соціального планування до досліджень, присвячених вивченню регіональних конфліктів, від геополітики і географії до філософії та історії. Крім того, питання визначення поняття регіону стало складовою частиною багатьох політичних дискусій, міжнародних і національних нормативно-правових актів.

Проаналізувавши основні роботи, присвячені цьому питанню, автор констатує як відсутність у них універсального визначення поняття «регіон», так і його точного визначення у контексті участі регіонів у міжнародних зв'язках. На думку автора, це пов'язано з тим, що у сучасних суспільних науках поки що немає комплексних, узагальнюючих досліджень поняття регіону, які б допомогли подолати зазначені складнощі, що пов'язані переважно із багатоаспектністю зазначеного поняття.

Мета дослідження – уточнення змісту поняття регіону як учасника міжнародних зв'язків на основі порівняльного аналізу та узагальнення існуючих визначень цього поняття, пропонує провідними вітчизняними і зарубіжними вченими.

Виклад основного матеріалу. Багато хто з дослідників вважає, що чітке визначення поняття «регіон» не можна дати в принципі. Дійсно, знайомлячись з роботами, що містять спроби надати визначення поняття регіон, складається враження, що це поняття – одне із найскладніших понять у сучасних суспільних науках. У свою чергу, для дослідження регіонів як учасників міжнародних зв'язків і отримання валідних результатів цього дослідження дефініція поняття «регіон» повинна бути операціоналізована. Спробуємо зробити це, розглянувши основні теоретичні підходи до визначення цього поняття.

Підходи до визначення поняття «регіон» характеризуються великою різноманітністю. Можна стверджувати, що дефініція поняття «регіон» варіюється залежно від конкретних цілей, що ставлять перед собою науковці при проведенні певного дослідження. Різними є також і критерії, за якими виокремлюють регіони: за ознакою однорідності виділяються зони

(зонування), за ознакою комплексності – комплекси, за змішаною ознакою – райони. Але всі ці три поняття підпадають під визначення регіону [7, с. 22].

У словнику з регіональної політики наведено наступне тлумачення цього поняття: «Регіон (франц. region, від лат. region – область, район) – територія, яка відрізняється від інших територій за рядом ознак і характеризується певною цілісністю та взаємопов'язаністю її складових елементів. Регіони можуть бути будь-якого розміру – від міста (або району у великому місті) до величезних регіонів всередині континенту [17].

З точки зору практичної ідентифікації регіону під цим поняттям у найбільш широкому сенсі слід розуміти певну територію, яка характеризується обов'язковою наявністю внутрішніх зв'язків (економічних, екологічних, соціальних, етнокультурних тощо), і ці зв'язки є більш міцними й тісними, ніж зв'язки цієї території з іншими територіями чи державою в цілому. Визначаючи територіальну складову поняття «регіон» як домінуючу, важко на практиці визначити межі території, в яких вона є однорідною й цілісною, а тому може вважатися регіоном.

Існує зовнішньополітичне розуміння регіону, розповсюджене серед фахівців-міжнародників. Наприклад, для американських авторів «регіональна проблема» звичайно стосується цілої геополітичної зони: це може бути Близький або Середній Схід, Центральна або Східна Європа, Північна або Тропічна Африка. Наприклад, для К. Дойча «регіон являє собою групу країн, які по багатьох параметрах більш взаємопов'язані один з одним, ніж з іншими країнами» [18]. За К.Дойчем, держави, об'єднані в регіон, повинні мати якийсь інтегруючий географічний фактор (наприклад, загальний вихід до моря або систему природних транспортних комунікацій). В економічному змісті ці країни повинні мати схожий тип господарювання або загальні природні ресурси (Каспійське море, «нордична» Європа, Чорноморський регіон). Важливим є також фактор культурної (мовленнєвої, релігійної, етнічної) спільності [25].

Міжнародно-політичне значення терміну «регіон» є досить гнучким і не містить концептуальної суворості. Так, часто поняття «регіон» замінюється «субрегіоном», або обидва терміни можуть вживатися паралельно. Наприклад, це стосується Перської затоки або країн Магрибу [25, с. 3].

Друге трактування регіону може бути названим філософським. Так, для Ф. Броделя «регіон» – це аналог особливого «світу» із властивим тільки йому менталітетом, способом мислення, традиціями, світоглядом і світовідчуттям [2].

Третя точка зору на цю проблему – історич-

на. У Середньовіччя ті території, які дослідники називають мікрорегіонами, в Європі були часто «прив'язані» до церковного приходу або єпархії, у Латинській Америці – до муніципалітету або міста. Так звані макрорегіони, що існували в Південній Америці у формі віце-королівств і «аудієнцій», трансформувалися після війни за незалежність у сучасні держави [23, с.7].

Є й географічні інтерпретації, які несуть у собі спадщину Х.Маккіндера. Наведемо деякі з них: «Регіон – це географічний термін для опису такого типу навколишнього середовища, в якому географічні елементи з'єднані один з одним певними й постійними відносинами» [21, с. 18]. «Регіони – це ті зони, які укладають у свої межі істотну однорідність домінуючих фізичних умов і, відповідно, переважаючих укладів перебування» [21, с. 19]. «Регіон – це комплекс, що складається із землі, повітря, флори, фауни й людського населення, які можуть розглядатися в їхніх особливих відносинах одне з одним і які становлять разом певну й характерну частину поверхні землі» [21, с. 23].

У сучасній фізичній географії регіон – це значна за розмірами територія, що володіє деякою спільністю природних умов [14]; узагальнена назва одиниць фізико-географічного районування будь-якого таксономічного рангу [9]. Крім того, поняття регіону також вживається у тих випадках, коли одночасно розглядаються або маються на увазі одиниці різних рангів. Відзначимо, що у зв'язку із генезисом концепції регіоналізму в географії, його розгляду в контексті культурного районування Б.М. Ішмуратов віддає перевагу категорії «район» [6]. Він трактує район як глибоку, багатоконпонентну причину і наслідки, взаємних зв'язків і взаємозумовленості предметів і явищ матеріального світу земної поверхні.

А.К. Костін, аналізуючи різні визначення регіону, уточнює для педагогіки: «Регіон можна розуміти як територіальну та соціально-культурну спільність, яка представляє унікальне поєднання природних, економічних, соціальних і політичних процесів і забезпечує соціальне відтворення у біоекологічному, економічному, освітньому, науковому, соціокультурному та інших аспектах» [8]. І.Г. Металова відзначає, що в педагогіці регіон – єдиний цілісний освітній комплекс, інтегруючий у собі весь освітній потенціал адміністративно-територіальної структури, його кадрові, науково-методичні, матеріально-технічні та інші складові [11].

Нарешті, у зарубіж літературі можна зустріти й спроби синтетичних визначень. Так, на думку Енн Маркузен, «регіон – це історично еволюціонує, компактне територіальне співтовариство, яке містить у собі фізичне оточення, соціоекономічне, політичне й культурне середовища, а також просторову структуру,

відмінну від інших регіонів і територіальних одиниць, таких як місто або нації» [22, с. 17, 251].

Навіть збіглий аналіз різних варіантів визначення регіону, наведених вище, показує, що, по-перше, вони істотно відрізняються одне від одного і, по-друге, кожне з них концентрується лише на якомусь одному, часто вузькому аспекті, ігноруючи інші найважливіші характеристики.

Імовірно, необхідно звернути увагу на точку зору тих учених, які відмовилися від пошуку такого визначення регіону, яке б влаштувало абсолютно всіх. Наприклад, на думку Кристофера Арві, «розпливчатість терміну означає, що він лавірує між декількома школами, не інтегруючи їх. Як елемент державного адміністрування, регіон є предметом вивчення національної історії; як «місто-регіон», він входить до міської історії; як «національна культура», він включений до політичної історії народів, які прагнуть до створення власної держави; як «промисловий регіон», він – частина економічної історії» [19, с. 5].

Автору багато в чому імпонує «релятивістська», або функціоналістська позиція, прийнята американським дослідником Уолтером Айзардом і його послідовниками. Вона може бути сформульована в такий спосіб: як дефініція, регіон зникає, як тільки ми заглиблюємося до чисто просторового теоретизування. Він повертається в якості концепції, необхідної для обґрунтування наших доктрин. Інакше кажучи, «ієрархію регіонів визначає тільки наукова проблема... Регіон детермінований тільки тим питанням, вивченням якого ми займаємося» [20].

Цікаво, що й у чисто практичному плані офіційні інстанції прагнуть не надавати чіткої дефініції регіону, резервуючи для себе можливість для гнучких підходів. Регіон може являти собою й «екологічну зону», і «географічну територію», і «геополітичну одиницю». Наприклад, радник Міністерства закордонних справ Фінляндії Карі Моттола визначає Північну Європу як «геополітичний регіон», що складається зі Скандинавських і Балтійських країн, Північного Заходу Росії, а також «у певному інституційному контексті з Польщі й Північної Німеччини». Він зазначає також, що Північна Європа як регіон має складну структуру й містить у собі: а) розвинене «нордичне співтовариство безпеки»; б) союзні зв'язки по лінії НАТО і ЄС; в) мережу невоєнних організацій (Рада Балтійських держав, Рада Євроарктики й Баренцова моря тощо) [24].

З точки зору економічного підходу під регіоном слід розуміти частину території, де існує система зв'язку між господарськими суб'єктами, підсистему всього соціально-економічного комплексу країни, складний територіально-економічний комплекс з усією струк-

турою зв'язків із зовнішнім та внутрішнім середовищем [1].

Соціально-політичне трактування регіону визначає його в якості соціально-територіальної цілісності, тобто сукупності соціальних, економічних, політичних факторів розвитку території. Сюди входить цілий набір характеристик, зокрема такі як: етнічний склад населення, трудові ресурси, соціальна інфраструктура, соціально-психологічний клімат, політичні аспекти розвитку регіону, культурні фактори та ін. [3].

Культурний регіон – це «простір, необхідний і достатній для здійснення і самовідтворення людської життєдіяльності, який має культурний аспект, що являє собою цілісну ландшафтну систему (що включає взаємодіючі природно-географічні, техніко-виробничі та інформаційно-комунікативні компоненти), в якій здійснюється первинна ментальна самоідентифікація та духовне самовизначення територіального співтовариства». [16]

Соціально-економічна сутність регіону визначає регіон як територію, що є самостійною територіальною системою, з притаманними тільки їй виробництвом, розподілом, обміном і споживанням матеріальних благ та послуг [10].

Значне місце у тлумаченні поняття «регіон» займають нормативно-правові акти. У Законі України «Про стимулювання розвитку регіонів» поняття «регіон» вживається в наступному значенні: «Регіон – територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя» [5]. У розпорядженні Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» також є варіант визначення поняття «регіон» – це «частина території країни, яка характеризується комплексом властивих їй природно-географічних, економічних та інших ознак. Регіон може збігатися з кордоном адміністративно-територіальної одиниці або об'єднувати території кількох таких одиниць» [15].

Отже, як бачимо тематика регіону інтенсивно вивчається широким колом дослідників. Питання регіональної політики стали складовою частиною багатьох політичних дискусій, одержавши нове висвітлення у контексті проблем глобалізації.

У документах політичних партій і рухів мова ведеться зазвичай про так звані природні або історичні регіони – території, виділені не тільки за просторово-географічною ознакою, але й, головним чином, за культурно-історичними характеристиками. Природні регіони розглядаються як історично сформовані цілісні територіальні утворення, які відрізняються особливостями етнічного й конфесіонального складу населення, специфікою господарського укладу, побутових традицій. Так, у цей час територія європейських країн в адміністратив-

ному відношенні розділена на 300 регіонів, які здебільшого визначилися в ході тривалої історії розвитку державно-політичних систем, організаційно-адміністративних структур, переміщення етносів і зміни конфесіональної карти Європи. До числа таких історично сформованих регіонів належать графства у Великобританії, провінції в Іспанії, області в Італії тощо.

Переважно адміністративно-територіальний поділ унітарних держав і територіально-політичний устрій федерацій так чи інакше враховує існування природних регіонів, за винятком ряду колоніальних федерацій, наприклад США, де кордони нових штатів, що приєднувалися до союзу в міру освоєння переселенцями нових територій, визначалися федеральним урядом довільно, або європейських федеративних держав, що пройшли через глибоку перебудову структури федерації, що стосується насамперед Веймарської республіки й ФРН у період після закінчення Другої світової війни.

Прив'язка адміністративно-територіального поділу федерацій до кордонів природних регіонів значною мірою виправдує традицію, яка встановилася у федералістських дослідженнях – застосовувати поняття регіону до суб'єкта федерації, іменувати, наприклад, органи управління республіки, області, провінції або штату владою регіону, хоча досвід закордонних федеративних держав не завжди підтверджує коректність такого синонімічного ряду. Так, у Канадській Федерації терміни «регіон» і «провінція» чітко розділені – до складу Федерації входять 10 провінцій і 3 території, тоді як регіонів налічується чотири: Квебек, Онтаріо, Західний регіон (його складають провінції Альберта, Британська Колумбія, Манітоба, Саскачеван) і Атлантичний (Нова Шотландія, Нью-Брансуїк, Ньюфаундленд, острів Принца Едуарда). Іноді як самостійні регіони називають Британську Колумбію й Ньюфаундленд – провінцію, що ввійшла до складу Федерації значно пізніше інших учасників Союзу, в 1949 р. При розподілі місць у верхній палаті федерального парламенту в Канаді принцип рівного представництва поширюється не на провінції, а на регіони: по 24 сенатори призначаються від Квебеку, Онтаріо, Західних і Атлантичних провінцій, 6 законодавців представляють у сенаті Ньюфаундленд і від кожної території до складу палати входить по одному сенатору.

Для цілей економічного аналізу й планування на економічній карті будь-якої країни світу виділяють із тією або іншою мірою умовності великі регіони; при створенні органів місцевого самоврядування, муніципалітетів територію країни розділяють на невеликі територіальні одиниці, які також можуть бути названі регіонами – вони включають, переважно, населений пункт, що становить центр і пов'язану з ним єдиною мережею послуг і робо-

чих місць територію.

Отже, регіональна структура багаторівнева: від адміністративно-територіальних одиниць місцевого самоврядування до регіонів субнаціонального й транснаціонального рівнів. Наприклад, експертами ЄС прийнято виділяти в співтоваристві три рівні регіонів. Перший утворюють так звані стандартні регіони, визначені головним чином на основі спільності економічних характеристик; другий рівень – історичні регіони (графства у Великобританії, провінції в Іспанії, землі у ФРН); третій – більш дрібні адміністративно-територіальні одиниці в межах історичних співтовариств.

У контексті дослідження міжнародних зв'язків регіонів І.Р. Насиров [12] пропонує використовувати поняття регіону, яке за змістом розуміється як адміністративно-територіальна одиниця у складі унітарної держави або федерації. Це поняття по формулюванню найбільш близьке до визначення регіону, наведеному в «Декларації про регіоналізм Асамблеї регіонів Європи» (АРЕ): «Регіон є територіальним утворенням державного законодавства, що володіє рівнем, наступним за рівнем держави і має політичне самоврядування» [4].

На думку О.В. Плотнікової [13], якщо ми ведемо мову про міжнародні зв'язки, то у цьому випадку регіоном слід називати адміністративно-територіальне утворення, яке володіє рівнем, що слідує за рівнем держави, та володіє політичним самоврядуванням. Регіон визнається конституцією або законодавством держави, які гарантують його автономію, повноваження й організаційний устрій. Регіон може мати свою конституцію, статут автономії або інший законодавчий акт, що визначає його як частину правової системи національної держави, встановлює його організаційні засади й повноваження.

О.В. Плотнікова пропонує використовувати термін «субдержава», розуміючи під ним «державне територіальне утворення обмежених географічних розмірів, що входить до складу держави й перебуває нижче рівня держави, наділене певними правами й обов'язками, у тому числі в законодавчій і виконавчій сферах діяльності, і не є суб'єктом міжнародного права» [13, с. 18]. На нашу думку, цей термін є у певній мірі суперечливим, оскільки регіон у такому контексті і такому значенні може мислитись як «держава в державі».

Говорячи про регіон як суб'єкт федерації або адміністративно-територіальну одиницю унітарних держав, доречніше використовувати поняття «субнаціональний (субдержавний) регіон», яке є інтегруючим поняттям для суб'єктів, штатів, кантонів, земель, провінцій і т.д. При цьому у такому вигляді поняття зберігає чіткі родовидові ознаки.

Висновки. Підводячи підсумок, можна сказати, що спектр підходів до визначення поняття «регіон» є надзвичайно широким. Але у всіх випадках спільним у визначенні регіону є його розуміння як територіальної цілісності, територіальної одиниці, яка характеризується комплексом властивих їй ознак: структурою економічних відносин і виробництва, певною соціальною, економічною, інституціональною інфраструктурою, місцевими органами територіального управління, спільними духовними, історичними, етнокультурними рисами, низкою спільних проблем та інтересів у різних сферах життєдіяльності.

Можна запропонувати таке визначення регіону, як учасника міжнародних зв'язків: регіон – це адміністративно-територіальне утворення, що входить до складу держави і перебуває нижче її рівня, наділене певним обсягом політичного та економічного самоврядування відповідно до національного законодавства. Для зручності такі регіони можна називати субнаціональними (субдержавними).

Субнаціональні регіони на міжнародній арені співробітничать із державами, міжнародними і міждержавними організаціями, іншими субнаціональними регіонами та місцевою владою іноземних держав, закордонними юридичними й фізичними особами. Але їхнє співробітництво не може торкатись політичних зв'язків (дипломатичних або військових), оскільки це виключна прерогатива держави.

Субнаціональні регіони сьогодні беруть активну участь у міжнародному співробітництві та їх зв'язки можна визначити як міжнародні зв'язки регіонів, які мають свої особливості. Ці особливості полягають в тому, що субнаціональні регіони мають право вступати в міжнародні зв'язки тільки з дозволу держави. Саме вона наділяє свої регіони певними повноваженнями в міжнародній сфері. Але процес входження субнаціональних регіонів до міжнародних відносин є досить складним і суперечливим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь [Текст] / Э.Б. Алаев. – М.: Мысль, 2003. – 350 с.
2. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм: XV – XVIII вв. [Электронный ресурс] / Ф. Бродель. – Режим доступа: <http://www.auditorium.ru/books/2021/goto.cgi-13+283+brod.htm>.
3. Васильева Л.С. «Регіон» в контексте географического и культурологического анализа [Электронный ресурс] / Л.С. Васильева, Б.О. Гомбоев. – Режим доступа: <http://regionsar.ru/node/642>.
4. Декларация Ассамблеи Регионов Европы «О регионализме в Европе» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.aer.eu/fileadmin/user_upload/.../dam/.../DR_RUSSE.pdf.

5. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08 вересня 2005 р. № 2850-IV [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. Ишмуратов Б.М. География – теории, детерминизм и природопользование будущего [Текст] / Б.М. Ишмуратов // Региональное природопользование и фундаментальные проблемы географии будущего. – Иркутск: Изд-во ИГ СО РАН, 2001. – С. 16-17.
7. Клемешев А.П. Регион в условиях глобализации [Текст] / А.П. Клемешев // Вестник ВГУ. Сер. Гуманитарные науки. – 2005. – № 2. – С. 22-38.
8. Костин А.К. Регионализация образования – стратегическое направление образовательной политики [Текст] / А.К. Костин // Педагогика. – 2005. – № 8.
9. Краткая географическая энциклопедия [Текст] / гл. ред. А.А. Григорьев. – Т. 3. – М.: Сов. энциклоп., 1962.
10. Лапаева М.Г. Регион как пространственная социально-экономическая система государства [Электронный ресурс] / М.Г. Лапаева, С.П. Лапаев. – Режим доступа: http://vestnik.osu.ru/2012_8/21.pdf.
11. Металова И.Г. Регионализация профессиональной подготовки учителя сельской школы в ВУЗе: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук [Текст] / И.Г. Металова; Федеральный институт развития образования. – М., 2009.
12. Насыров И.Р. Международное сотрудничество регионов. Мировая практика и опыт Татарстана [Текст] / И.Р. Насыров. – Казань, 2007. – 330 с.
13. Плотникова О.В. Теория, система и практика международных связей регионов [Текст] / О.В. Плотникова. – Новосибирск, 2004.
14. Регион [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Регион>.
15. Розпорядження Президента України «Про комісію з розробки Концепції державної регіональної політики України» від 30 верес. 1999 р. № 241/99-рп [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України: Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. Савельев В.В. Методологические особенности регионального культурного проектирования [Текст] / В.В. Савельев // Культура региона: состояние, проблемы, перспективы. – М., 1997. – С. 7-11.
17. Словник з регіональної політики [Електронний ресурс] // Інститут регіональних та євроінтеграційних досліджень ЄвроРегіо Україна. – Режим доступу: <http://www.eru.org.ua>.
18. Deutsch K. On Nationalism, World Regions, and the Nature of the West [Text] / K. Deutsch // Mobilization, Center-Peripher Structures and Nation-Building. A Volume in Commemoration of Stein Rokkan / Ed. by Per Torsvik. – Universitetsforlaget. – Bergen; Oslo; Tromso, 1981.
19. Harvie C. The Rise of Regional Europe [Text] / Christopher Harvie. – N.Y.: Routledge, 1994.
20. Isard W. Methods of Regional Analysis: an Introduction to Regional Science [Text] / W. Isard. – Cambridge: Published jointly by the Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology; New York: Wiley, 1960. – 659 p.
21. Mackinder H.J. Democratic Ideals and Reality [Text] / Halford J. Mackinder. – Washington, D.C., 1996.
22. Markusen A. Regions: Economics and Politics of Territory [Text] / Ann Markusen. – N.Y.: Rowman and Littlefield Publishers, 1987.
23. Morner M. Region and State in Latin American Past [Text] / Magnus Morner. The Johns Hopkins University Press, 1993.
24. Mottola K. Security in Northern Europe Combining and Reinforcing National, Regional and Wider European Policies [Text] / K. Mottola // Visions of European Security – Focal Point Sweden and Northern Europe. Olof Palme International Center, 1996.
25. Rostow W. Regionalism in a Global System [Text] / W. Rostow // From Globalism to Regionalism. New Perspectives on U.S. Foreign and Defense Policies / Ed. by Patrick M. Cronin. – Washington, D.C., 1993.

Стаття надійшла до редакції 23.02.2015

REFERENCES:

1. *Alaev, E.B.* Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya: Poniatiyno-terminologicheskii slovar (Social-Economical Geography: Dictionary of Concepts and Terms). Moscow, 2003, 350 p.
2. *Brodell, F.* Materialnaya tsivilizatsiya, ekonomika i kapitalizm: XV – XVIII vv. (Materialistic Civilization, economics and capitalism: XV – XVIII centuries). Regime to access: <http://www.auditorium.ru/books/2021/goto.cgi-13+283+brod.htm>.
3. *Vasiliyeva, L.S., Gomboev, B.O.* «Region» v kontekste geograficheskogo i kulturologicheskogo analiza («The Region» in the Context of Geographical and Cultural Analysis). – Regime to access: <http://regionsar.ru/node/642>.
4. Deklaratsiya assamblei regionov Evropy «O regionalizme v Evrope» (Declaration of the Assembly of European Regions «Regionalism in Europe»). Regime to access: www.aer.eu/fileadmin/user_upload/.../dam/.../DR_RUSSE.pdf.
5. Закон України, «Pro stymuliuvannia rozvytku regioniv» vid 08 veresnia 2005 r. № 2850-IV (Law of Ukraine «About Stimulating the Development of Regions») // *Ofitsiynyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy*. Regime to access: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
6. *Ishmuratov, B. M.* Geografiya – teorii, determinizm i prirodoispolzovanie budushego (Geography: theories, determinism and use of nature of the future) // *Regionalnoe prirodoispolzovanie I fundamentalnye promlemy geografii budushego*. Irkutsk, 2001, P. 16–17.
7. *Klemeshev, A.P.* Region v usloviyakh globalizatsii (Region in the Context of Globalization) // *Vestnik VGU. Seriya «Gumanitarnye nauki»*, 2005, № 2, p. 22-38.

8. *Kostin, A.K.* Regionalizatsiya obrazovaniya – strategicheskoe napravlenie obrazovatelnoi politiki (Regionalization of education - strategic course of education policy) // *Pedagogika*, 2005, № 8.
9. *Kratkaya geograficheskaya entsiklopediya* (Brief geographical encyclopedia). Moscow, Vol. 3, 1962.
10. *Lapaeva, M. G., Lapaev, S.P.* Region kak prostranstvennaya sotsialno-ekonomicheskaya sistema gosudarstva (Region as a Spatial Socio-economic System of the State). Regime to access: http://vestnik.osu.ru/2012_8/21.pdf.
11. *Metalova, I.G.* Regionalizatsiya professionalnoi podgotovki uchitelia selskoi shkoly v VUZe: avtoreferat dissertatsii...dokt. ped. nauk (Regionalisation of Professional Training of Rural School Teacher in High School: Pedagog. Science Diss.). *Federalnyi institut razvitiya obrazovaniya*. Moscow, 2009.
12. *Nasyrov, I.R.* Mezhdunarodnoe sotrudnichestvo regionov. Mirovaya practica i opyt Tatarstana (International cooperation of Regions. World Practice and Tatarstan's Experience). Kazan, 2007, 330 p.
13. *Plotnikova, O.V.* Teoriya, sistema i praktika mezhdunarodnykh svyazei regionov (Theory, System and Practice of Regions' International Connections). Novosibirsk, 2004.
14. Region (Region). Regime to access: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Region>
15. Rozporiadzhennia Presyidenta Ukrainy, «Pro komissiyu z rozrobky Kontseptsii derzhavnoi regionalnoi polityky Ukrainy vid 30 veresnia 1999 r. № 241/99-rp (About the Committee of Elaboration of the Ukraine's State Regional Policy Concept) // *Ofitsiynyi veb-sait Verkhovnoi Rady Ukrainy: Zakonodavstvo Ukrainy*. Regime to access: <http://zakon.rada.gov.ua>.
16. *Saveliev, V.V.* Metodologicheskie osobennosti regionalnogo kulturnogo proektirovaniya (Methodological Peculiarities of Regional Cultural Design) // *Kultura regiona: sostoyanie, problem, perspektivy*. Moscow, 1997, p. 7–11.
17. Slovnyk z regionalnoi polityky (Regional Policy Dictionary) // *Institut regionalnykh ta evrointegratsiynykh doslidzhen EvroRegio Ukraina*. Regime to access: <http://www.eru.org.ua>.
18. Deutsch, K. On Nationalism, World Regions, and the Nature of the West // *Mobilization, Center-Peripher Structures and Nation-Building. A Volume in Commemoration of Stein Rokkan* / Ed. by Per Torsvik. – Universitetsforlaget. – Bergen; Oslo; Tromso, 1981.
19. Harvie Christopher. *The Rise of Regional Europe*. N.Y. : Routledge, 1994.
20. Isard, W. *Methods of Regional Analysis: an Introduction to Regional Science*. – Cambridge: Published jointly by the Technology Press of the Massachusetts Institute of Technology and Wiley, New York. - 1960. – 659 p.
21. Mackinder, Halford J. *Democratic Ideals and Reality*. Washington : D.C., 1996.
22. Markusen, Ann. *Regions : Economics and Politics of Territory*. N.Y. : Rowman and Littlefield Publishers, 1987.
23. Morner, Magnus. *Region and State in Latin American Past*. The Johns Hopkins University Press, 1993.
24. Mottola, K. *Security in Northern Europe Combining and Reinforcing National, Regional and Wider European Policies // Visions of European Security - Focal Point Sweden and Northern Europe*. – Olof Palme International Center, 1996.
25. Rostow, W. *Regionalism in a Global System // From Globalism to Regionalism. New Perspectives on U.S. Foreign and Defense Policies* / Ed. by Patrick M. Cronin. – Washington : D.C., 1993.

Власов Володимир Геннадійович – старший викладач
Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія»
Адреса: 54000, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 18
E-mail: vladimir_vlasov@hotmail.com

Vlasov Volodymyr Hennadiyovych – senior lecturer
Mykolayiv institute of law of National university «Odesa law academy»
Address: 18, Henerala Karpenka Str., Mykolayiv, 54000, Ukraine
E-mail: vladimir_vlasov@hotmail.com